

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
השרות הפסיכולוגי ייעוצי
אגף פסיכולוגיה

רח' דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911 טל: 02/5603239, 02/5603241 פקס: 02/5603256

מאי 2014

לכבוד

פסיכולוגים מחוזיים

מנהלי שירותים פסיכולוגיים חינוכיים

שלום רב,

הנדון: הנחיות לכתיבת חוות דעת פסיכולוגית

מוגש לכם בזאת מסמך הנחיה של אגף פסיכולוגיה בשפ"י לכתיבת חוות דעת פסיכולוגיות במכלול עבודתו של הפסיכולוג החינוכי, ובכלל זה חוות הדעת המוגשות לדיונים בוועדות השונות: ועדות השמה, ועדות להתאמות בדרכי הבחנות, ועדות חריגים וועדות ערר וכו'.

המסמך מבוסס על "מסמך הסטנדרטים להערכה פסיכולוגית לוועדות עפ"י חוק" שפורסם על ידי אגף פסיכולוגיה (2007,2009), ועל פורמט האבחון שנכתב על ידי הועדה לליקויי למידה באגף פסיכולוגיה, שפ"י (2009), ומשלב גישות חדשות לאבחון – תיאורית CHC ושיטת XBA.

הנחיות אלה עשויות לעבור עדכון מעת לעת.

המסמך גובש על ידי הועדה המקצועית לליקויי למידה והפרעות קשב. אנו מבקשות להודות לגב' מאשה שיינמן יו"ר הועדה המקצועית לליקויי למידה והפרעות קשב, לחברי הועדה: חנה בן ציון, מירה ברמה, ישראל גולדשטיין, ניצן גולדשמיט, אפרת דביר (רכזת בעת הכתיבה), איריס שרצקי, אורנה וייס, דר' חיה לשם, צבי יערי, כמיל נג'אר, סמדר ספיר, אורית שגיא, נועה שוורצפוקס, דר' דרורית תמרי ולמי שתרמו לכתיבת מסמך זה: ראובנה שלהבת – קניאל וצוות הפיתוח בדיאגנוסטיקה של שפ"ח ירושלים.

רכזי הוועדה במחוזות עומדים לרשותכם בשאלות ובסוגיות מקצועיות אחרות בתחום.

מאשה שיינמן	דני ז'ורנו	חנה פרידמן
יו"ר הועדה המקצועית לליקויי למידה	מנהלת אגף פסיכולוגיה	מנהלת אגף פסיכולוגיה

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
השרות הפסיכולוגי ייעוצי
אגף פסיכולוגיה

**חוות דעת על סמך הערכה פסיכולוגית ו/או משולבת (רב תחומית) פסיכולוגית
וידקטית**

הנחיות כלליות:

1. על הפסיכולוג להתייחס בראש ובראשונה לשאלה האבחונית ולצורך בהערכה פסיכולוגית.
2. על הפסיכולוג להפעיל שיקול דעת מקצועי ביחס לכלי ההערכה בהתאם לסיבת ההפניה, לשאלה האבחונית ולמקרה עצמו.
3. ההערכה הפסיכולוגית צריכה לכלול אינטייק מורחב ככל האפשר המתייחס למידע מהגורם המפנה וגורמים רלוונטיים נוספים.
4. ההערכה תכלול ראיון קליני עם הילד.
5. יש לגבש דו"ח אינטגרטיבי המכיל את המידע הנדרש לצורך המשך הטיפול בהתאם לשאלת ההפניה.

מסמך זה נכתב על ידי חברי הוועדה המקצועית לליקויי למידה והפרעות קשב: מאשה שינמן - יו"ר הוועדה, וחברי הוועדה: חנה בן ציון, מירה ברמה, ישראל גולדשטיין, ניצן גולדשמיט, אפרת דביר (רכזת בעת הכתיבה), איריס שרצקי, אורנה וייס, דר' חיה לשם, צבי יערי, כמיל נג'אר, סמדר ספיר, אורית שגיא, נועה שוורצפוקס, דר' דרורית תמרי. תרמו לכתובת מסמך זה: ראובנה שלהבת – קניאל וצוות הפיתוח בדיאגנוסטיקה של שפ"ח ירושלים.

פרטים אישיים

שם הילד***:

ת.ז.*: ת.ל.*: גיל בעת האבחון*:

שנת עליה במידה ורלוונטי:

שם האב*: שם האם*:

טלפון בבית***: , טלפון נייד: אב אם

כתובת, **:

כתובת דוא"ל:

בי"ס*: כיתה*: כתובת ביה"ס: טלפון בית הספר:

תאריכי האבחון (אפשר לציין תקופה ומספר מפגשים):

שם הפסיכולוג המאבחן*:

*פרטי חובה

** במקרה של הורים פרודים / גרושים יש לציין את כתובותיהם של שני ההורים ואת מספרי

הטלפון של שניהם

*** בכל מקום בו מופיעה המלה "ילד" הכוונה היא גם לילדה, נער או נערה

סיבת הפניה והגורם המפנה

- כאן תופיע מטרת ההערכה והשאלה האבחונית עליה חוות הדעת צריכה להשיב. יש לציין מי הגורם המפנה.

רקע

1. יש להתייחס לרקע משפחתי, התפתחותי, רפואי, חינוכי וטיפולי כולל הערכות קודמות. ניתן לחלק לראשי פרקים או לכתוב ברצף אחד, כל עוד מופיע התוכן הרלוונטי.
2. יש לשקול את מידת הפירוט הנדרשת בהתאם למקרה ולמטרת ההערכה.

רקע משפחתי:

- מיקום הילד במשפחה.
- ההורים – אפשר להתייחס לעיסוקם, מצב משפחתי - האם חיים ביחד.
- כיצד נתפס הילד בעיני הוריו.
- אפיון הבעיה בעיני הילד והוריו.
- תחביביו ופעילויותיו בשעות הפנאי.
- אירועי חיים משמעותיים.
- האם קרובי משפחה סבלו מקשיים דומים.
- הדינמיקה המשפחתית (מאפייני הקשר בין בני המשפחה, מבנה המשפחה, קונפליקטים מרכזיים במשפחה, אחי הילד הנבדק, גילם, תפקודם במשפחה

ובביה"ס/ צבא/ עבודה, איכות יחסיהם עם הנבדק ועם שאר בני המשפחה, ועוד).
יש לשקול היטב ולקחת בחשבון שיקולים אתיים ושיקולי פרטיות.

רקע התפתחותי, טיפולי ורפואי (יש לציין מקורות המידע):

הערכות קודמות: האם עבר אבחונים קודמים, מועדם, תוצאותיהם, האם הומלץ על טיפולים כלשהם, האם בוצעו ההמלצות, אילו טיפולים קיבל, למשך כמה זמן וסיבת הפסקת הטיפולים.

- קשיים ספציפיים שהיו בזמן ההיריון או הלידה (כגון פגות או כל תסמונת שאובחנה בלידה) – במידה והן רלוונטיות לתמונת התפקוד הנוכחית.
- ציוני דרך התפתחותיים: קשיים ספציפיים בהשגת ציוני הדרך ההתפתחותיים כולל ציון זמן איתור ראשון. יש לציין מתי התגלו לראשונה קשיים בתפקוד.
- טמפרמנט בינקות, תהליכי פרידה ומעברים.
- חינוך לניקיון ועצמאות, הרגלי שינה, אכילה וכו'.
- מצבו הבריאותי של הילד. תפקודי ראיה ושמיעה כולל אזכור של בדיקות שבוצעו. אירועים בריאותיים חריגים שאירעו לילד בעבר (פגיעת ראש, מחלה משמעותית וכו'). האם הילד נוטל תרופות כלשהן, אם כן אילו, וכיצד הן עלולות להשפיע על התפקוד השוטף והתפקוד במהלך האבחון. מצבים בריאותיים משמעותיים אצל בני משפחה קרובים שהשפיעו בעבר, או, משפיעים כיום על תפקוד הילד, כולל לקויות למידה או הפרעות קשב במשפחה.

רקע חינוכי:

- מסגרות חינוך במהלך חייו של הילד משלב הינקות. האם היה במשפחתון, פעוטון, מטפלת? איך היתה הפרידה מההורים וההסתגלות למסגרת? האם אובחן, למה? ועל ידי מי?
- מהלך הלימודים בגן אופן ההתמודדות בגן עם המשימות הקוגניטיביות בתחום השפה, המוטוריקה, הקשב והריכוז, החשיבה, איכות האינטראקציה עם הצוות ועם הילדים, מצב רגשי בתקופת הגן, טיפולים שקיבל במסגרת הגן, האם עבר הערכה בגן, סיבותיה, ממצאיה, האם ההמלצות יושמו ואם לא – מדוע.
- מתי נכנס למסגרת גן והאם נשאר שנה נוספת בגן חובה.
- מאפיינים רגשיים והתנהגותיים של ההסתגלות לכיתה א'. איכות קליטת הקריאה (יש לציין איכות קליטת הקריאה גם ביחס לתלמידים במסגרות שמקנות קריאה לפני הכניסה לכיתה א'), הכתיבה והחשבון. במידה והתקשה ברכישת הקריאה מומלץ לקבל מידע על שיטת הקריאה בה למד. יש להתייחס למוקדי קושי והצלחה ולסיוע שניתן.
- איכות הקשר עם מחנכים וצוות בית הספר במהלך הלימודים בבית הספר היסודי בכיתות ההמשך.
- איכות הקשר עם קבוצת בני גילו.
- מעברים בין מסגרות חינוכיות והסיבות להן. יש לציין מקורות המידע.

- במידה והתקיימו דיונים בועדות על פי חוק (שילוב, השמה, ערר) יש לציין את המועד ואת החלטת הועדה.
- במידה והתקיים דיון בועדת התאמות בית ספרית, או מחוזית, בנוגע להתאמת דרכי היבחנות, יש לציין את המועד ואת החלטות הועדה.

תפקוד נוכחי במסגרת החינוכית:

התנהגות תלמידאית:

התנהגות כללית של התלמיד: נוכחות, סקרנות, השתתפות, מעורבות, מוטיבציה, עצמאות בלמידה, קשרים חברתיים, קשר עם מחנך ואנשי צוות חינוכי, השתתפות בשיעורים/במפגש, התייחסות לכללי התנהגות, הכנת שיעורי בית, התארגנות ללמידה, יכולת להפעיל בקרה, ריכוז וקשב (אימפולסיביות, סף תסכול), יכולת להתמיד בסוגים שונים של משימות (קריאה, עבודה עצמית, עבודה בקבוצה וכו'), , עמידה במטלות לימודיות ובמבחנים, רמת ציונים. יש להתייחס להתערבויות חינוכיות/טיפוליות שנתנו לתלמיד ולמידת השפעתן.

היבטים אקדמיים:

- קריאה: מצב קריאה טכנית (דיוק ושטף), הבנת הנקרא.
- כתיבה: כתיבה טכנית (איכות הכתב, דיוק ושטף), הבעה בכתב. איכות העתקה מהלוח, יכולת לסכם תוך כדי שיעור.
- חשבון: שליטה במיומנויות מתמטיות וחשיבה מתמטית
- רמת הבנת התכנים הנלמדים, שפה והבעה בעל פה
- אנגלית ושפות זרות נוספות: רכישת השפה, הבעה בע"פ לעומת הבעה בכתב, קריאה והבנת הנקרא
- לגבי ילדי גן, להוסיף: איכות הציור, ידע אותיות ומספרים, כתיבת שם, מוטוריקה גסה ועדינה, ויסות ורגישות חושית, מודעות פונולוגית.

תפקוד רגשי, בין אישי וחברתי:

- תפקוד רגשי: תחומי עניין וחוזק של התלמיד והתבטאותם במסגרת החינוכית, רמת המוטיבציה ללמידה, סקרנות, יכולת התמדה, התמודדות עם מצבי קושי, מצב רוח, בטחון עצמי ודימוי עצמי של הילד על פי התרשמות הצוות. מה עוזר לתלמיד לתפקד טוב יותר בתחום זה? התערבויות שנעשו במסגרת החינוכית.
- תפקוד חברתי: איכות התקשורת והיחסים עם הילדים, מקומו החברתי של הילד.
- תפקוד בין אישי: איכות התקשורת והיחסים עם אנשי הצוות, יכולת לבקש עזרה, יכולת להפיק ממשוב, יכולת לעבוד בקבוצה, מה עוזר לתלמיד לתפקד טוב יותר בתחום זה?

ציון כלי ההערכה הפסיכולוגית

יש לציין במדויק את שמות כלי ההערכה בהם נעשה שימוש. אין צורך לצרף תיאור של הכלי.

ממצאי ההערכה

- בנייתוח הממצאים יש לקחת בחשבון את גיל הילד, מינו והמצופה בגילו מבחינה התפתחותית.
- הדו"ח צריך להיות כתוב באופן המבטא את אישיותו של הילד, כוחותיו וקשייו, ולא כאנדקס של ממצאים.
- ניתן לארגן את חוות הדעת לפי ראשי הפרקים המופיעים להלן, או בכל דרך אחרת המשקפת את ממצאי ההערכה, ובלבד שיופיע המידע הרלוונטי.
- ניתן להתחיל בתחום בו נמצאים הממצאים המשמעותיים ביותר, או בתחום החזק ביותר של הילד, ניתן לשנות את הסדר לפי שיקול דעת הכותב.
- יש לשים דגש על **אופן ההתמודדות** של הילד עם המשימות.
- במידה וההערכה כללה שימוש במבחנים להם יש נורמות, יש לצרף טבלה עם ריכוז ציוני המבחנים השונים. בטבלת ריכוז הציונים יופיעו ציוני התקן של כל המבחנים שהועברו לילד. אין לכתוב ציוני גלם בלבד משום שאין להם משמעות.
- במידה ולא קיימות נורמות המתאימות לגילו של הילד, יש לציין באילו נורמות נעשה שימוש. בכל מקרה, יש להשתמש בנורמות העדכניות ביותר.
- **ככלל טבלה זו תשמר בתיק הילד ולא תימסר להורים כחלק מחוות דעת פסיכולוגית, להוציא חוות הדעת לוועדת ההתאמות.** חוות הדעת הפסיכולוגית לוועדת ההתאמות כן תכלול את טבלת הציונים. ייתכנו מצבים בהם ההורים מבקשים את טבלת הציונים, במקרים אלה יש לתת להורים את הטבלה לאחר שהציונים ומשמעותם הוסברו להם.

הופעה והתנהגות

ניתן להתייחס להופעה חיצונית (בהתאם לשיקול דעת). יש להתייחס להתנהגות בעת ההערכה, יצירת קשר, יכולת לבקש עזרה, התמודדות עם תסכול וקושי, שיחה בלתי פורמאלית, האפקט של הילד, שטף הדיבור, רמת המוטיבציה, התובנה של הילד לגבי תהליך ההערכה, יכולתו לשמור על קשב לאורך זמן, קשר עם המאבחן/ת. יש לציין האם היו תנאים מיוחדים בעת ההערכה שהיו עלולים להשפיע על התפקוד, כולל האם נעשה שימוש בתרופות בעת האבחון (אם הילד נוטל תרופות באופן שגרתי, אך בזמן ההערכה לא נטל תרופות, יש לציין את הסיבה לכך).

יכולות קוגניטיביות

משכל

רמת המשכל של הילד ותפקודי המשכל שלו ידווחו בתיאור מילולי. התיאור המילולי של מנת המשכל הכוללת יוגדר בהתאם למקובל במבחני האינטליגנציה:

טיוח ציון התקן	תיאור רמת הביצוע
130 ומעלה	מעולה ביותר Very superior
120-129	מעולה Superior
110-119	נורמלי גבוה High Average
90-109	ממוצע Average
80-89	נורמלי נמוך Low Average
70-79	גבולי Borderline
69 ומטה	נמוך ביותר Extremely Low

1. ניתן לארגן את תת הסעיפים בסדר אחר, בהתאם לשיקול דעת המאבחן. ניתן לקבץ מספר יכולות יחד, ובלבד שהמרכיבים הבאים יבואו לידי ביטוי:
  - א. רמת התפקוד בכל יכולת: תקינה, נמוכה במובהק מהממוצע, גבוהה במובהק מהממוצע של בני גילו. רמת התפקוד תיקבע על ידי שילוב של בסיס הנתונים ושיקול דעת קליני.
  - ב. אופן ההתמודדות של הילד עם המשימות בכל יכולת: תגובותיו הרגשיות והבינאישיות, אסטרטגיות ההתמודדות שלו.
2. יש לקשור בין התפקוד ביכולות הקוגניטיביות לבין התפקוד בתחומי ההישג, באופן שהתפקוד ביכולות הקוגניטיביות יסביר את הכוחות ואת הקשיים בתחומי ההישג.
3. יש להתייחס לקשר בין התפקודים הקוגניטיביים של הילד לבין התפקוד הרגשי והחברתי שלו.
4. חשוב לכתוב איפיון כללי של היכולות החזקות של הילד (תחומי החוזק הקוגניטיביים שלו) ושל היכולות החלשות של הילד.
5. המבחנים האפשריים לבדיקת כל יכולת מופיעים במסמך "פורמט האבחון".

✓ יכולת חשיבה ותפקודים ניהוליים (יכולת פלואידית)

התמודדות הילד עם משימות חדשות, יכולת החשיבה המופשטת שלו ויכולתו להסיק מסקנות ולהבין דבר מתוך דבר.

יכולת הילד להפעיל אסטרטגיות, להפעיל בקרה, לחשוב ולפעול בגמישות, לתכנן את עבודתו, לעכב תגובות אוטומטיות בלתי נכונות, ולחתור להשלמת המשימות.

✓ תפקודים שמיעתיים ושפתיים

• ידע מגובש ושפה

רמת אוצר המלים, רוחב ועומק הידע המגובש העומד לרשות הילד, יכולתו להמשיגה מילולית, איכות התחביר והדקדוק שלו הן בהפקה (דיבור, כתיבה) והן בהבנה (הבנת שפה, הבנת הנקרא), היכולת שלו להשתמש ולהבין במשלב שפה גבוה. כל אלה, כפי שהם משתקפים בביצועיו של הילד בכל סוגי המשימות בהערכה.

• עיבוד שמיעתי

הבחנה שמיעתית, מודעות פונולוגית, היכולת של הילד למלא משימות הדורשות עיבוד צלילי של מלים.

✓ עיבוד חזותי, ויזומוטוריקה וגרפומוטוריקה

אופן ההתמודדות של הילד מול משימות שונות הדורשות עיבוד חזותי (תפיסה חזותית, הבחנה חזותית, הבחנה בין כיוונים, תפיסת גשטלט, רצף, ועוד). תיאום עין יד, אחיזת עפרון, ויסות תנועות עדינות, טונוס שרירים גבוה או נמוך.

✓ תפקודי זיכרון

• זיכרון לטווח קצר

טווח הקשב, זיכרון העבודה.

• אחסון ושליפה לטווח ארוך

תהליכים שהילד מפעיל בזמן למידה של חומר חדש. למשל: האם מפעיל אסטרטגיות זכירה? האם מבחין בין עיקר לטפל? האם מתמקד בטפל או בעיקר? כיצד מארגן לעצמו את הגירוי בשלב הלמידה? תהליך השליפה של הגירוי שלמד: האם דומה לתהליך הלמידה? איכות השליפה, ארגון הגירוי הנשלף וכו'. הבחנה בין שליפה לבין זיהוי. האם יש הבדלים באחסון ובשליפה על פי סוג הגירוי (חזותי? שמיעתי?). היכולת לזכור רצפים לעומת שלמויות. זיכרון של מיקום במרחב.

✓ מהירות עיבוד

היכולת של הילד לעבד גירויים פשוטים בהתאם לבני גילו, לדכא הסחות, עד כמה תופס משימות והנחיות מהר ובצורה נכונה.

✓ קשב

היכולת למקד את הקשב, פיצול קשב, התמד הקשב, מידת התנועתיות, מידת המוסחות. מידת האימפולסיביות, היכולת לדכא אימפולסיביות, קשב חזותי ושמיעתי.

תחומי ההישג

במידה והאבחון הדיקטטי נערך על ידי איש מקצוע אחר, יש לציין זאת ואת עיקרי הממצאים.

קריאה וכתיבה

כאן יתואר התפקוד במבחנים הבודקים את יכולת הקריאה והכתיבה. יש להתייחס למיומנויות הבאות:

קריאה

- מהירות וקצב קריאת מלים בודדות ו/או מלות תפל ו/או אבני יסוד/צירופים.
- מהירות וקצב קריאת טקסטים עם ובלי ניקוד, המתאימים לגילו ולכיתתו של הילד.
- קריאה קולית לעומת קריאה דמומה.
- איכות הקריאה (עד כמה היא מדויקת, מוטעמת, עד כמה שוטפת/מצרפת, מכוונת למשמעות).
- הבנת הנקרא: המסקנות תתבססנה על תהליך הערכה דינמי ותתייחסנה להבנת התוכן הגלוי, הבנה ברמת הסקת מסקנות, לאיזה תיווך הילד נזקק כדי להגיע להבנה מלאה, סיבות משוערות לקשיים בהבנת הנקרא (למשל, חסר באוצר מלים ויכולת המשגה/חסר בידע כללי/קושי בהבנת תחביר/קושי בהבנת אזכורים/קושי בהסקת מסקנות וכו'), איכות ההתמודדות מול סוגים שונים של טקסט (סיפורי, מידעי).
- הבנת הנשמע: רמת הבנת טקסט המוקרא לילד.
- במידה וקיים פער בין הבנת הנקרא להבנת הנשמע, יש לציין זאת ולהסביר את הסיבות לכך.
- רמת הטקסט אותו הילד יכול לקרוא ולהבין היטב באופן עצמאי (דרגת הכיתה של הטקסט).

כתיבה והבעה

- איכות כתב היד, עיצוב האותיות, האם הכתיבה אוטומטית/מאומצת, התארגנות במרחב הדף.
- קצב הכתיבה.
- שגיאות כתיב, זיהוי תבניות כתיב תקינות. סוגי שגיאות כתיב.
- איכות הבעה חופשית, איכות כתיבת חיבור. הבעה בעל פה והבעה בכתב.
- איכות התשובות על שאלות על טקסט, היכולת להביע את ההבנות שיש לילד בכתב. הכתבה, העתקה, סיכום טקסט.

חשבון (במידה ונבדק)

תאור תפקוד בתחום החשבוני ובהתייחס לתפיסת כמות מוכנות לחשבון (ספירה, מניה, התאמה חד חד ערכית, תפיסת כמות, שימור כמות וכו'), אוטומציה בשליפה של עובדות החשבון, חשיבה חשבונית, שליטה בארבע פעולות החשבון, אומדן, קריאה וכתובה של מספרים, יכולת לתרגם בעיה מילולית לתבנית חשבונית, הבנה של בעיות מילוליות, הסקה לוגית על סדרות, יכולת להפעיל פרוצדורות, רמת הידע החשבוני הנרכש. לתלמידים בחטיבות ביניים וחטיבות עליונות - התייחסות גם לידע בתחום הגיאומטריה.

אנגלית (במידה ונבדק)

שליטה ב- ABC, אוצר מלים, רמת פענוח מלים בודדות וטקסטים, הבנת הנקרא והבנת הנשמע, הבעה בכתב – חפשית ובמענה לשאלות על טקסט. הבעה בעל פה לעומת הבעה בכתב. שליטה בכללי הדקדוק והתחביר.

התחום הרגשי, התנהגותי וחברתי

- **תחום זה הינו חלק מהותי והכרחי בחוות הדעת הפסיכולוגית.**
- **יש לפרט תחום זה על פי סיבת הפנייה והרלוונטיות. ניתן להתייחס לתחומים הבאים:**
  - א. התמודדות במהלך ההערכה (התמודדות במצב חדש):
    - החוויה המרכזית של הילד במהלך ההערכה. אופן ההתמודדות של הילד עם סוגי המשימות השונות במהלך ההערכה. כוחותיו של הילד, איכות ואופי האינטראקציה עם הפסיכולוג, תהליך ההתמודדות הרגשית של הילד עם המשימות ההשלכתיות (ציורים, TAT, CAT) ועם שאלוני דיווח עצמי, השלמת משפטים וכלים השלכתיים אחרים. איכות הסיפורים במבחנים ההשלכתיים (לכידות הסיפורים, רמת האינטגרציה של רעיונות, היכולת ליצור סיפור בעל התחלה, אמצע וסוף, וכו'), היכולת לשמור על מרחק מהגירוי ומרחב פוטנציאלי. אינטגרציה בין הסיפור למאפייני הגירוי. כן, יש להתייחס למידת המודעות של הילד לתהליך האבחוני, מידת המודעות של הילד לעולמו הרגשי ולדרך בה הוא נתפס על ידי אחרים. אופן ההתמודדות במצבי קושי.
  - ב. עולמו הרגשי של הילד
    - האפקט של הילד, תפיסת ודימוי העצמי, כוחות אגו, תכנים רגשיים, תמות המעסיקות את הילד כפי שהן עולות מהמבחנים ההשלכתיים והרגשות המתלווים אליהן. הדמויות עמן מזדהה הילד, אובייקטים מופנמים, הדינמיקה שעולה באינטראקציה בין הדמויות בעולמו הפנימי. צרכים ודחפים מרכזיים והתמודדות עמם, חרדות, בקורת מציאות, עיוותים בתפיסה ובחשיבה, מנגנוני הגנה והסתגלות, קונפליקטים מרכזיים ודרכים לפתרונם, הנעה פנימית לעומת חיצונית, מורכבות רגשית. איכות הקשר עם האחר.
  - ג. קישור בין תפקוד הילד לבין הממצאים בתחום הרגשי תוך דגש על הכוחות.
- **הערה: מאפיינים קוגניטיביים והתפתחותיים של משימות אלה (כגון רמת ההפשטה, מידת המורכבות הרעיונית, איכות השפה, ההבעה, ויזו מוטוריקה, התארגנות על פני הדף, שמירה על קשב לכל מרכיבי ההוראה, תהליכי בקרה וכו') ישתלבו גם בחלקים הקוגניטיביים של הדו"ח.**

סיכום

- יש לציין את גיל הילד וסיבת הפניה.
- הסיכום, כמו הדו"ח כולו, יהיה אינטגרטיבי, ייתן תמונה מקיפה על הילד, יספק הבנה של יכולותיו וקשייו בתחומים השונים ושל דרכי התמודדותו.
- בסיכום יופיע הסבר לקשייו של הילד ומענה לשאלה האבחונית (אבחנה מבדלת, אבחנה משוערת).
- בהקשר ללקות למידה, תופיע אבחנה או אבחנה משוערת: האם קיימת לקות או לא, ואם כן – באיזה תחום/תחומים היא מתמקדת. ניתן להיעזר, למשל, בשלבי הגדרת לקות למידה לפי CHC (פלנגן), או בשלבי הגדרה לפי DSM 5.

- יש לכלול במסמך את מועד שיחת הסיכום עם ההורים ועם מי נערכה, ואת עיקרי הדברים.

המלצות*

- **ההמלצות צריכות לעלות בקנה אחד עם הממצאים.**
  - המלצות לעבודה עם הילד במסגרת החינוכית: רצוי לכתוב את ההמלצות בהתייחס למאפייני מערכת החינוך ומשאביה.
  - המלצות למסגרת חינוך אחרת במידה וסוגיה זו רלוונטית.
  - המלצות להורים.
  - המלצות להערכות מקצועיות נוספות, לטיפולים או סיוע נוסף, במידת הצורך.
  - המלצות להתאמות בדרכי היבחנות במידת הצורך, בהתבסס על הנחיות וחוזרי מנכ"ל של משרד החינוך.
- * בהתאם להנחית משרד הבריאות במקרים של חשד להפרעת קשב ו/או הפרעת תקשורת על הפסיכולוג המאבחן להמליץ על השלמת האבחון על ידי גורם רפואי קביל.

חתימה

- הפסיכולוג המאבחן יציין בסיום חוות הדעת את שמו, מעמדו המקצועי, מומחיותו, ומספר הרישום שלו בפנקס הפסיכולוגים. במקרה שהאבחון בוצע על ידי פסיכולוג מתמחה יש לציין גם את שם הפסיכולוג המדריך, מומחיותו ומספר רישומו בפנקס הפסיכולוגים. להלן התארים בהם אפשר להשתמש בהתאם למעמדו החוקי של הפסיכולוג המאבחן:
    - א. פסיכולוג חינוכי מדריך.
    - ב. פסיכולוג חינוכי – בהסמכה להדרכה בפסיכולוגיה חינוכית (במידה וחותרם כמדריך).
    - ג. פסיכולוג חינוכי.
    - ד. פסיכולוג.
    - ה. מי שעדיין אינו רשום בפנקס הפסיכולוגים אינו רשאי להשתמש בתואר "פסיכולוג". עליו לחתום בשמו ותוארו האקדמי או "עובד שפ"ח".
    - ו. פסיכולוג רשאי לחתום "מתמחה בפסיכולוגיה חינוכית" במידה והוא רשום כמתמחה במוסד מוכר להתמחות.
    - ז. בעל תואר בוגר בפסיכולוגיה, שהשלים את חובות השמיעה לתואר שני, רשאי לחתום "מתמחה זמני בפסיכולוגיה חינוכית" במידה והוא רשום כמתמחה זמני במוסד מוכר להתמחות.
- במקרים ד-ז נדרשת חתימת פסיכולוג מדריך, או פסיכולוג חינוכי מומחה - בהסמכה להדרכה בפסיכולוגיה חינוכית.